

Aanvraagformulier Nieuwe Opleiding

Master Duurzaam Onderwijs

Ontwikkeld vanuit de Faculteit Educatie van
Hogeschool Leiden

Leiden, 22 april 2024

Inhoud

1.	Basisgegevens Instelling	3
2.	Basisgegevens Opleiding	3
3.	Introductie.....	4
4.	Inhoud opleiding en onderwijsprogramma.....	5
	4.1 Inhoud van de opleiding.....	5
	4.2 Onderwijsprogramma	5
5.	Doelgroep van de opleiding en nadere vooropleidingseisen	7
	<i>Voortgaande professionalisering ondanks krapte op de onderwijs-arbeidsmarkt.....</i>	<i>7</i>
6.	Beroeps-/arbeidsmarktprofiel afgestudeerden.....	8
7.	Analyse verwant (toekomstig) aanbod.....	9
	<i>Omvang verwante opleidingen .....</i>	<i>9</i>
	<i>Aanverwante opleidingen .....</i>	<i>10</i>
	<i>Conclusie .....</i>	<i>11</i>
8.	Geschatte instroom in de nieuwe opleiding	12
	<i>Instroomonderzoek Lexnova .....</i>	<i>12</i>
	<i>Deskresearch Lexnova .....</i>	<i>12</i>
	<i>Instroomschatting .....</i>	<i>13</i>
	<i>Conclusie geschatte instroom.....</i>	<i>13</i>
9.	Onderbouwing van de arbeidsmarktbehoefte.....	14
	<i>Deskresearch .....</i>	<i>14</i>
	<i>Uitstroomonderzoek.....</i>	<i>14</i>
	<i>Maatschappelijke behoefte .....</i>	<i>15</i>
	<i>Conclusie .....</i>	<i>16</i>
10.	Noodzaak tot start nieuwe opleiding	17
	<i>Bestaand opleidingsaanbod.....</i>	<i>17</i>
	<i>Uitbreiding masteraanbod .....</i>	<i>17</i>
	<i>Lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind .....</i>	<i>18</i>
	<i>Conclusie .....</i>	<i>18</i>
11.	Aansluiting instellingsprofiel	19
	<i>Onderzoek overige instellingen .....</i>	<i>19</i>
	<i>Kennisdeling en regionale impact .....</i>	<i>20</i>
12.	RIO- en ISCED-indeling	21
13.	Afstemming.....	21

Bijlage 0: Aanbiedingsbrief College van Bestuur

Bijlage 1: Beschrijving eindniveau

Bijlage 2: Behoeftesonderzoek Master Duurzaam Onderwijs

Bijlage 3: Intentieverklaringen arbeidsmarktbehoefte

Bijlage 4: Verslag LOBO en ADEF

Bijlage 5a: Rapportage instroomonderzoek Lexnova

Bijlage 5b: Rapportage instroomschatting Lexnova

Bijlage 5c: Bijlagenrapportage instroomonderzoek Lexnova

Bijlage 6: Rapportage deskresearch Lexnova

Bijlage 7: Afstemming

Bijlage 8: Adhesieverklaringen

Bijlage 9a: Rapportage uitstroomonderzoek Lexnova

Bijlage 9b: Bijlagenrapportage uitstroomonderzoek Lexnova

Bijlage 10: Faculteitsplan Educatie 2023-2024

Bijlage 11: Bronnenlijst

1. Basisgegevens Instelling

Naam instelling	Hogeschool Leiden
BRIN-code	21RI
KvK-nummer	41167218
Contactpersoon aanvraag	
Contactpersoon CvB	

2. Basisgegevens Opleiding

Kenmerk aankondiging	A24-016
Naam	Duurzaam Onderwijs
Oriëntatie	HBO
Niveau	Master
Vorm	Voltijd en deeltijd
Gemeente waar de opleiding wordt gevestigd	Leiden
Taal	Nederlands
Studielast	60 EC
Studieduur	Voltijd (1 jaar) en deeltijd (2 jaar)
Beroepsvereisten	Niet van toepassing
Capaciteitsbeperking	Nee
Beoogde startdatum	1 september 2025
ISAT-code (indien bekend)	
RIO-(sub)onderdeel	6. Onderwijs
ISCED-rubriek (optioneel)	

3. Introductie

De maatschappelijke behoefte aan duurzaam onderwijs wordt steeds urgenter. Het curriculum dat scholen nu gebruiken sluit niet meer goed aan bij ontwikkelingen in de maatschappij en het onderwijs. Het nieuwe curriculum moet leerlingen beter voorbereiden op de toekomst¹. De meest recente wetenschappelijke inzichten over klimaatverandering en duurzame ontwikkeling en internationale afspraken^{2,3,4,5}, zijn niet verwerkt in de verplichte lesstof. Vakinhoudelijke en didactische kennis hierover op Nederlandse scholen is zeer beperkt⁶. Docenten en schoolleiders zullen een inhaalslag moeten maken en hun kennis van duurzame thema's uiteindelijk in versneld tempo op peil moeten brengen^{7,8}. Dit blijkt ook uit de kamerbrief van oktober 2023⁹, die gebaseerd is op het onderzoek "Leren voor duurzame ontwikkeling in het primair- en voortgezet onderwijs in Nederland"¹⁰. Belangrijkste conclusie van het onderzoek is dat er (ten opzichte van 2015) weinig groei te zien is in de verankering van duurzame ontwikkeling in onderwijs.

Ook in de kabinetsreactie op de Agenda Natuurinclusief 2.0 van maart 2024¹¹ geven de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit aan aanjager te willen zijn op het gebied van duurzame initiatieven in het hoger onderwijs. De ministeries omarmen de onderwijsambities van de Agenda Natuurinclusief en geven aan dat natuurinclusief leren en ontwikkelen belangrijk is voor een duurzame toekomst.

Om de noodzakelijke ambities op het gebied van duurzaamheidseducatie concreet te bewerkstelligen, is een belangrijke transitie nodig in het onderwijsveld. Professionals krijgen te maken met uitdagende duurzaamheidsvraagstukken, die vragen om een stevige theoretische en onderzoeksmatige kennisbasis, ethisch bewustzijn en een multidisciplinaire aanpak, over de grenzen van het eigen vakgebied heen. Bijvoorbeeld: Hoe gaan we als school om met klimaat, biodiversiteit, afval, voedsel en energie in je onderwijspraktijk? De keuzes die professionals maken in het dagelijks handelen, die normen en waarden die de school uitstraalt en de keuzes die gemaakt worden in leermaterialen en leeromgeving zijn daarvoor van belang. Deze moeten congruent zijn en helder verwoord kunnen worden. Dit vraagt een hoog denk- en werkniveau dat met een masteropleiding gerealiseerd kan worden. In deze transitie wil Hogeschool Leiden zijn rol als kenniscentrum graag vervullen.

Leeswijzer: Het dossier volgt de onderdelen van het aanvraagformulier Macrodoelmatigheid en sluit waar nodig af met een korte conclusie per onderdeel.

---

¹ Alinea 3 van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toekomst-onderwijs/toekomstgericht-curriculum>

² Alinea 1 van <https://www.unesco.org/en/education-sustainable-development/need-know>

³ <https://sdgs.un.org/goals>

⁴ <https://www.emissieautoriteit.nl/onderwerpen/klimaatakkoord-van-parijs>

⁵ Alinea 3, 4 en 5 van <https://education.ec.europa.eu/news/learning-for-the-green-transition-and-sustainable-development>

⁶ Alinea 5 van <https://duurzaamheid.nl/artikelen/duurzaamheid-op-school-is-niet-iets-wat-je-er-even-bij-doet/>

⁷ Alinea 3 van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toekomst-onderwijs/toekomstgericht-curriculum>

⁸ Hoofdstuk 2.5.2 beleidsplan Teachers for Climate, bereikbaar via: <https://teachersforclimate.nl/beleidsplan/>

⁹ Kamerbrief: Er komt een strategie voor duurzaamheid in het onderwijs. Gedownload op 8 februari 2024 van <https://lerenvoormorgen.org/kamerbrief-er-komt-een-strategie-voor-duurzaamheid-in-het-onderwijs/>

¹⁰ Pag. 56 en 57 van <https://lerenvoormorgen.org/wp-content/uploads/2023/04/Leren-voor-duurzame-ontwikkeling-15-12-2022.pdf>

¹¹ Pag. 13 van Kabinetsreactie Agenda Natuurinclusief 2.0, te downloaden op:

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024D07681&did=2024D07681

4. Inhoud opleiding en onderwijsprogramma

In onderstaande paragrafen wordt kort de inhoud van de opleiding en het onderwijsprogramma beschreven. Een volledige beschrijving van de opbouw van het curriculum, de eindcompetenties en toepassing van leeruitkomsten zijn te vinden in bijlage 1 waarin het eindniveau is geconcretiseerd.

4.1 Inhoud van de opleiding

De master Duurzaam Onderwijs draagt bij aan de transitie naar een wederkerige samenleving, getuigend van respect voor elkaar en het leven in alle verschijningsvormen. Zo leert de student dat duurzaamheid in onderwijs geen extra vak is, maar doorwerkt in alle facetten van pedagogiek en didactiek. De student leert duurzaamheidscompetenties, zoals systeemdenken, verantwoordelijkheid nemen en participatie, te verwerken in curricula om leerlingen voor te bereiden op hun toekomstige rol in de samenleving. De student bouwt aan een stevige wetenschappelijke basis op het gebied van natuurinclusief onderwijs, met vakken zoals 'Omgevingspedagogiek voor een gezonde ontwikkeling van mens en aarde' en 'Neurodiversiteit: inclusie van alle kinderen in natuurinclusief onderwijs'.

Beoogde leerresultaten

Om het masterniveau te bereiken werkt de opleiding het eindniveau uit aan de hand van 'De professionele masterstandaard'¹² en 'De leeruitkomstgebieden op bekwaamheidsniveau'¹³. Door middel van een schematische weergave van modules t.o.v. de professionele masterstandaard en leeruitkomstgebieden is in te zien hoe beide zijn geborgd in de opleiding¹⁴. De opleiding maakt hierin afgewogen keuzes welke competenties studenten dienen te bereiken¹⁵. Deze keuzes zijn gebaseerd op internationale eisen én de behoeften uit het werkveld. De competenties zijn vertaald naar leeruitkomsten.

Na de opleiding kan de professional:

- Een eco-systemische aanpak centraal zetten, ook in samenhang met basisvaardigheden;
- Leerlingen duurzaamheidscompetenties bijbrengen en hen voorbereiden op deelname aan de (veranderende) samenleving;
- Werken aan de transitie naar een wederkerige, op welzijn en welvaart van mens en aarde gerichte maatschappij;
- Vanuit een breder handelingsrepertoire omgaan met neurodiversiteit binnen een groep;
- Werken vanuit een stevige wetenschappelijke basis;
- Samenwerken in een levend en inspirerend netwerk dat tijdens de studie is opgebouwd;
- Een vraagbaak en inspirator zijn voor collega's voor de nodige onderwijstransitie.

Hij neemt daarbij een bereik wat bij hem past: zijn eigen school, de regio, het land of de internationale context.

4.2 Onderwijsprogramma

Uit de Strategische Agenda Hoger Onderwijs van het Ministerie OCW komen een aantal speerpunten naar voren. Eén van deze speerpunten heeft betrekking op de flexibiliteit van het hoger onderwijs. "De ambitie is dat over vier jaar meer instellingen flexibel onderwijs geven waarmee goed en snel wordt ingespeeld op de vraag van steeds diverser wordende studenten, waaronder (werkende) volwassenen. (...) Als publieke instellingen bijdragen aan een leven lang ontwikkelen, versterkt dat hun maatschappelijke binding met de (regionale) omgeving"¹⁶.

De opleiding is flexibel ingericht waarbij gewerkt wordt met leeruitkomsten. De opleiding is zowel in deeltijd als in voltijd te volgen, wat studenten een optimale keuze geeft om hun eigen programma samen te stellen. Er wordt zodanig gewerkt dat hetzelfde programma in één of twee jaar te volgen is, waarbij studenten van verschillende varianten aan dezelfde modules kunnen deelnemen. De deeltijdvorm geeft studenten de mogelijkheid hun studie te combineren met werk. Hiermee geeft de Master DO ook invulling aan het 'Leven Lang Ontwikkelen' (LLO), wat belangrijk is voor Hogeschool Leiden. Binnen het curriculum van de master DO wordt gewerkt met leeruitkomsten van 5 EC of een

¹² Vereniging Hogescholen (2019). De professionele masterstandaard pag.7-10

https://www.vereniginghogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/001/049/original/De_professionele_masterstandaard_-_juni_2019_-_Vereniging_Hogescholen.pdf?1562752961

¹³ 10 voor de leraar (2023). De leeruitkomstgebieden op bekwaamheidsniveau pag. 5-12. Beschikbaar via <https://www.lerarenvoormorgen.nl/werken-met-leeruitkomsten>, 3^e alinea

¹⁴ Bijlage 1 Beschrijving eindniveau: tabel 4, pag. 3

¹⁵ Bijlage 1 Beschrijving eindniveau: tabel 5, pag. 4

¹⁶ Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2019). Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek: Houdbaar voor de Toekomst, pag.57. Beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2019/12/02/strategische-agenda-hoger-onderwijs-en-onderzoek>

veelvoud daarvan. Doordat de master DO, evenals veel andere masteropleidingen in Nederland in de komende jaren, werkt met deze vaste eenheden, wordt uitwisseling tussen verschillende opleidingen gefaciliteerd. Voor de master DO is de volgende indeling gemaakt:

Tabel 1: Module-indeling Master DO

Modules	EC's
Duurzaamheid	5 EC
Artistic research	5 EC
Omgevingspedagogiek	5 EC
Neurodiversiteit	5 EC
Natuurinclusief leren denken en doen	5 EC
Natuurinclusief onderwijspedagogisch handelen	5 EC
Praktijkinnovatie	10 EC
Onderzoek	20 EC

De volledige module-indeling en uitgewerkte modules zijn opgenomen in bijlage 1¹⁷.

Het leren vindt deels plaats in de (eigen) werkpraktijk of stage, waarbij er gecoacht wordt op duurzaam, natuurinclusief werken. Hiermee bewerkstelligt de student een transitie in de praktijk. De student sluit de opleiding af met een praktijkgericht onderzoek.

---

¹⁷ Bijlage 1 Beschrijving eindniveau: tabel 1 pag. 1 en pag. 5-14

5. Doelgroep van de opleiding en nadere vooropleidingseisen

De master is bedoeld voor professionals die na hun bachelor een verdiepende master willen doen. De vooropleidingseis is een bachelor met een pedagogische of educatieve basis. Studenten met minimaal een hbo- of wo- bachelordiploma op een van de volgende educatieve terreinen worden direct toegelaten tot de masteropleiding DO:

- PABO
- Lerarenopleiding graad 1, 2, of ongegradeerd (Docent Kunstvakopleidingen)
- Bachelor Onderwijskunde/Onderwijswetenschappen
- Bachelor Opleidingskunde

Met een bachelor op aanverwant terrein, zijn diploma's en getuigschriften die te maken hebben met onderwijs-pedagogisch werk doorslaggevend, net als aantoonbare werkervaring in een onderwijs-pedagogische functie. Dit wordt in de intakeprocedure getoetst. Hierdoor is het ook mogelijk om met de onderstaande bachelors toegang te krijgen tot de master DO:

- Bachelor Pedagogiek
- Bachelor MWD
- Bachelor CMV
- Bachelor SPH
- Bachelor Social Work/Sociaal Werk

Indien de student een ander hbo-getuigschrift heeft behaald, dan kan hij, na een intakegesprek, een portfolio indienen bij de examencommissie om aan te tonen dat hij de juiste vooropleiding kan compenseren met gevolgde opleidingen, cursussen en/of werkervaring.

Het betreft een master, waarbij ervaring wordt opgedaan in de educatieve praktijk. De master is geschikt voor primair, secundair en tertiair onderwijsgeveenden en pedagogische professionals die zich willen richten op het educatieve veld. In de intakeprocedure en het curriculum wordt rekening gehouden met een diverse achtergrond als het gaat om kennis en vaardigheden op duurzaam opvoeden en onderwijzen. De opleiding wordt in deeltijd aangeboden voor professionals die naast hun werk deze opleiding willen volgen en in voltijd voor afgestudeerden die na hun bachelor direct door willen stromen waarbij ze middels stage de praktijkcomponenten kunnen opdoen.

Voortgaande professionalisering ondanks krapte op de onderwijs-arbeidsmarkt

Professionalisering blijft een belangrijk thema voor onderwijs-professionals. Juist vakbekwame leraren hebben behoefte om zich verder te verdiepen en thema's op te pakken vanuit onderwijs- en maatschappelijk engagement, om zich zo blijvend voor het onderwijs in te kunnen zetten¹⁸. In opdracht van het Ministerie van OCW heeft ResearchNed¹⁹ onderzoek gedaan naar de vertrekredenen van leraren en docenten in po, vo en mbo. Hier wordt, naast werkdruk, als de belangrijkste vertrekreden een gebrek aan persoonlijke ontwikkeling/uitdaging (41%) genoemd. De beoogde Master DO biedt kansen om hun loopbaan- en ontwikkelingsperspectieven te verbeteren. Zo draagt de beoogde Master DO niet alleen bij aan de kwaliteit van het onderwijs op zowel het po, vo, mbo als hbo maar kan ook zorgen voor een lager verloop binnen de sector. Daarnaast biedt het een breder carrièreperspectief voor een (andere) potentiële lerarengroep die niet direct vanuit een onderwijsachtergrond kunnen instromen.

¹⁸ Snoek, M. (2020). *Experimenteren en vernieuwen binnen de lerarenopleidingen – een stap buiten de comfortzone*. VELON-congres: 2020. Beschikbaar via: <https://velon.nl/terugblik-velon-studiemiddag/>

¹⁹ ResearchNed (2023). *Vertrekredenen leraren en docenten in het po, vo en mbo*, p.16-20. Beschikbaar via: <https://www.aanpaklerarentekort.nl/documenten/rapporten/2023/12/14/vertrekredenen-leraren-en-docenten-in-het-po-vo-en-mbo---researchned>

6. Beroeps-/arbeidsmarktprofiel afgestudeerden

Na het volgen van deze masteropleiding is de afgestudeerde een onderwijs-pedagogisch professional die bijdraagt aan de transitie naar duurzaam onderwijs. Hij kan aan de hand van innovatieve ideeën op systemische wijze natuurinclusief onderwijs toepassen en bevorderen. Hij neemt daarbij een bereik wat bij hem past: zijn eigen school, de regio of een landelijke/internationale context. Hiermee draagt hij bij aan de duurzame verwerkelijking van kerndoelen binnen het onderwijs²⁰ en indirect de transitie naar een duurzame maatschappij.

Concreet kan het masterniveau 7 resulteren voor leraren in een functie LC (po), LD (vo), LD (mbo) en Docent-Onderzoeker C of D (hbo)²¹ in een breed educatief veld. De master richt zich op verdieping en verbreding vanuit de eigen functie, dit geldt zowel voor leraren, pedagogen, schoolleiders als andere functies in het onderwijs of aanverwante terreinen. Afgestudeerden kunnen bijvoorbeeld duurzaamheidscoördinator worden binnen hun school of stichting en daarbij een transitie mogelijk maken zoals hieronder in figuur 1 is weergegeven. Ook kunnen afgestudeerden werken in educatieve beleidsmatige functies met betrekking tot duurzaamheidsvraagstukken²².

Figuur 1: Transitie naar duurzaam onderwijs (Whole School Approach²³)

²⁰ Trend 7, p. 40-41 van *Vandaag is het 2040*. Beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/09/08/toekomstverkenning-voor-middelbaar-beroepsonderwijs-hoger-onderwijs-en-wetenschap-deel-1>

²¹ Cao's 2024 po, vo, mbo en hbo, zie bijlage 11. bronnenlijst

²² Bijlage 6 Deskresearch hoofdstuk 2.2.5-2.2.7, pag. 17

²³ Education for sustainable development: <https://www.unesco.org/gem-report/en/education-sustainable-development>

7. Analyse verwant (toekomstig) aanbod

Het Nederlandse aanbod WO- en HBO-masters is in ontwikkeling. Het ministerie van OCW beschrijft de urgentie van meer mastergediplomeerde professionals in Nederland in haar Strategische Agenda 2019²⁴. Kijkend naar het masteraanbod in het domein Educatie en Pedagogiek blijkt dat er in Nederland 21 hbo-masters²⁵ op dit moment worden aangeboden. Hiervan richten de masters zich op algemene pedagogiek (7), Educational Needs (4), Leren en Innoveren (8) en Passend Meesterschap (2). Tevens zijn er 4 educatieve wo-masters die zich richten op het primair onderwijs.

Verwante opleidingen

Het landelijke opleidingsaanbod is door het Marktonderzoeksbureau Lexnova²⁶ onderzocht op verwantschap met de Master DO. Hierbij zijn vier ankerpunten van verwantschap gehanteerd²⁷: “Verwante opleidingen (1) komen inhoudelijk sterk overeen, (2) leiden op tot min of meer dezelfde beroepen, (3) zijn toegankelijk voor min of meer dezelfde instroomdoelgroep en (4) worden in dezelfde opleidingsvorm aangeboden.” Er is onderscheid gemaakt in (rechtstreeks) verwante opleidingen en aanverwante opleidingen.

Het bestaande landelijke opleidingsaanbod dat sterk verwant is met de Master DO is beperkt. Zo zijn er masteropleidingen die wel pedagogisch van aard zijn²⁸, maar geen (directe) raakvlakken hebben met het oplossen van duurzaamheidsvraagstukken en natuurinclusief onderwijs. De enige uitzondering wordt gevormd door de Master Pedagogiek van Hogeschool Utrecht. Deze master wordt gekenmerkt door de ecologische invalshoek in combinatie met pedagogiek en is hierdoor deels verwant. Hierbij gaat het echter niet om duurzaamheidsontwikkeling, maar om systemische pedagogiek waarbij er gekeken wordt naar de wereld om het kind heen (ouders, school, sportvereniging et cetera). Deze master heeft geen didactisch component. De inhoud van de master DO met 60 EC gericht op duurzaam onderwijs heeft dan ook geen overeenkomst met de inhoud van de master (ecologische) Pedagogiek.

De masteropleidingen die wel het duurzaamheidsvraagstuk centraal stellen, zijn niet pedagogisch/didactisch van aard zoals de master Klimaatpsychologie en -gedrag van de Hogeschool van Amsterdam. Vanwege enkele raakvlakken is deze opleiding wel meegenomen in het aanverwant aanbod. Andere masteropleidingen op het gebied van duurzaamheid richten zich op onder andere technische en economische ontwikkelingen (bijvoorbeeld de in 2023 aangevraagde opleiding Science for sustainability van Radboud Universiteit Nijmegen of de master Circulaire Economie van Hogeschool Arnhem Nijmegen). Deze zijn dan ook niet meegenomen in het (aan)verwante aanbod.

Universiteit Leiden biedt samen met de Vrije Universiteit Amsterdam en de Universiteit van Amsterdam een educatieve master primair onderwijs aan die zich richt op de hele kennisbasis van leraar primair onderwijs en faciliteert daarmee een omscholing voor studenten die de universitaire bachelor in de sector Gedrag en Maatschappij hebben gevolgd tot leraar basisonderwijs. De inhoud van de master DO met 60 EC op duurzaam onderwijs heeft geen verwantschap met de inhoud van deze master.

Omvang verwante opleidingen

DUO²⁹ biedt informatie over het aantal eerstejaarsinschrijvingen en gediplomeerden per opleiding.

Deze aantallen kunnen op hun beurt informatie geven over de omvang van het enigszins verwante opleidingsaanbod en de ontwikkeling van deze omvang. Laatstgenoemde zou tevens indicaties kunnen geven over de interesse onder studiekeuzers in de beoogde master DO.

Tabel 2 Verwante opleidingen master DO³⁰ toont voor iedere aanbieder van een enigszins verwante opleiding het aantal eerstejaarsinschrijvingen en gediplomeerden van de deeltijdopleidingen. Het totale aantal eerstejaarsinschrijvingen in opleidingen enigszins verwant aan de master DO is van 2018 tot en met 2022 afgenomen (van 1396 tot 1181, of -15%). Het aantal gediplomeerden vertoont eveneens een daling (van 1147 tot 783, of -32%). Deze fluctuerende instroomcijfers zijn mogelijk nog te verklaren door de coronacrisis. Potentiële studenten werden namelijk behoudender in het kiezen van een vervolgopleiding en hebben vertraging in de vooropleiding opgelopen.

²⁴ Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2019). Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek: Houdbaar voor de Toekomst, pag. 7-8. Beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2019/12/02/strategische-agenda-hoger-onderwijs-en-onderzoek>

²⁵ Bijlage 6 Deskresearch Lexnova (2024), tabel 5 op pag. 30-32

²⁶ Bijlage 6 Deskresearch Lexnova (2024), pag. 19-31

²⁷ Handreiking regeling CDHO (2023)

²⁸ Master Pedagogiek van Hogeschool InHolland, Fontys Hogeschool, Hogeschool van Amsterdam, NHL Stenden, Hogeschool Arnhem Nijmegen, Hogeschool Rotterdam en de educatieve masters primair onderwijs wo van de (vrije) universiteiten Leiden, Rotterdam en Amsterdam

²⁹ Bijlage 6 Deskresearch Lexnova (2024), pag. 19-31

³⁰ Bijlage 6 Deskresearch Lexnova (2021), tabel 5, pag. 30-32

Tabel 2: Verwante opleidingen master DO, Deskresearch Lexnova³¹

Opleiding (Aanbieder)	Vorm		2018	2019	2020	2021	2022
Master Pedagogiek (Hogeschool Utrecht)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	66	54	58	44	34
		Gediplomeerden	31	29	44	23	29
Master Pedagogiek (Hogeschool Inholland)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	33	52	36	37	27
		Gediplomeerden	30	10	24	38	31
Master Pedagogiek (Fontys Hogescholen)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	12	18	15	28	16
		Gediplomeerden	19	12	13	21	8
Master Pedagogiek (Hogeschool van Amsterdam)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	49	34	36	46	24
		Gediplomeerden	41	31	30	34	37
Master Pedagogiek (NHL Stenden)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	25	18	33	31	23
		Gediplomeerden	60	35	20	17	32
Master Pedagogiek (Hogeschool Arnhem en Nijmegen)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	35	42	28	38	42
		Gediplomeerden	32	41	36	26	32
Master Pedagogiek (Hogeschool van Rotterdam)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	17	17	14	36	15
		Gediplomeerden	15	13	20	20	10
Educatieve Master Primair Onderwijs (Erasmus Universiteit Rotterdam)	VT	Eerstejaarsinschrijvingen	n/a	n/a	n/a	n/a	8
		Gediplomeerden	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Educatieve Master Primair Onderwijs (Universiteit Leiden)	VT	Eerstejaarsinschrijvingen	n/a	n/a	n/a	n/a	3
		Gediplomeerden	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Educatieve Master Primair Onderwijs (Vrije Universiteit Amsterdam)	VT	Eerstejaarsinschrijvingen	n/a	n/a	n/a	n/a	19
		Gediplomeerden	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Master Educational Needs (Hogeschool Windesheim)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	143	130	71	109	123
		Gediplomeerden	162	131	98	63	n/a
Master Educational Needs (Hogeschool Utrecht)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	426	187	156	345	231
		Gediplomeerden	290	364	202	125	n/a
Master Educational Needs (Fontys Hogeschool)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	280	373	317	451	370
		Gediplomeerden	256	223	269	253	n/a
Master Educational Needs (HZ University of Applied Sciences)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
		Gediplomeerden	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Master Learning & Innovation (NHL Stenden)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	23	13	26	22	27
		Gediplomeerden	18	21	24	25	n/a
Master Leren en Innoveren (Marnix Academie)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	87	77	57	68	65
		Gediplomeerden	30	34	21	23	n/a
Master Leren en Innoveren (Hogeschool Saxion)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	13	17	13	23	14
		Gediplomeerden	10	7	15	7	n/a
Master Leren en Innoveren (Hogeschool Rotterdam)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	26	36	18	31	32
		Gediplomeerden	15	25	22	15	n/a
Master Leren en Innoveren (Hogeschool Inholland)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	41	19	28	32	16
		Gediplomeerden	30	26	23	23	n/a
Master Leren en Innoveren (Fontys Hogescholen)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	49	69	29	43	44
		Gediplomeerden	63	45	42	19	n/a
Master Leren en Innoveren (Driestar Educatief)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	19	19	13	12	40
		Gediplomeerden	25	14	13	9	n/a
Master Leren en Innoveren (Aeres Hogescholen)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	30	36	22	37	26
		Gediplomeerden	20	13	15	34	n/a
Master Passend meesterschap (Marnix Academie)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	14	17	13	19	12
		Gediplomeerden	n/a	9	7	3*	n/a
Master Passend meesterschap (De Kempel)	DT	Eerstejaarsinschrijvingen	8	8	n/a	8	n/a
		Gediplomeerden	n/a	n/a	7	8	n/a
Totaal		Eerstejaarsinschrijvingen	1396	1236	983	1460	1211
		Gediplomeerden	1147	1083	945	783	179

Aanverwante opleidingen

Onderstaande opleidingen in het bestaande landelijke opleidingsaanbod zijn aanverwant aan de master DO. Deze opleidingen vertonen weliswaar noemenswaardige raakvlakken met de master DO, maar wijken op een of meerdere verwantschapscriteria af.

- Master Ontwerpen van Eigentijds leren – Hogeschool van Arnhem en Nijmegen: Deze master richt zich op toekomstgericht onderwijs op het gebied van diversiteit en lesgeven met ICT. Hier is geen relatie met duurzaam natuurinclusief onderwijs.
- Master Kunsteducatie – NHL Stenden: Deze master richt zich op educatieve innovaties. Het duurzame perspectief is in deze masters niet terug te vinden.
- Master Pedagogische Wetenschappen – Radboud Universiteit Nijmegen, Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam en Vrije Universiteit Amsterdam: Deze masters richten zich met name op (ortho)pedagogiek en individuele begeleiding van jeugdigen. Transitie naar een duurzame natuurinclusieve maatschappij speelt geen rol.
- Master Onderwijswetenschappen – Radboud Universiteit Nijmegen, Rijkuniversiteit Groningen, Universiteit Utrecht en Universiteit van Amsterdam: Master Pedagogische en Onderwijswetenschappen – Erasmus Universiteit

³¹ Bijlage 6 Deskresearch Lexnova (2021), tabel 5, pag. 30-32

Rotterdam: Deze masters richten op de wetenschap van het leren, van leerprocessen, leeromgeving en verandermanagement.

- Master Klimaatpsychologie en -gedrag – Hogeschool van Amsterdam: Deze master richt zich op klimaatbewust gedrag door volwassenen op het gebied van mobiliteits-, energie en eiwittransitie en transitie naar een circulaire economie en niet op het pedagogisch educatieve werkveld.

Al deze aanverwante opleidingen zijn qua inhoud ver verwijderd van de master DO, waardoor een aanpassing van een uitstroomrichting niet tot de gewenste transitie naar duurzaam onderwijs leidt.

Conclusie

Het bestaande landelijke opleidingsaanbod dat (rechtstreeks) verwant is met de Master DO is zeer beperkt. Slechts één opleiding, de master Pedagogiek van Hogeschool Utrecht, is deels verwant met de beoogde master DO. Bij de master Pedagogiek gaat het echter niet om duurzaamheidsontwikkeling, maar om een systemische pedagogiek, waarbij gekeken wordt naar de wereld om het kind heen (ouders, school, sportvereniging, et cetera). De inhoud van de master DO met 60 EC gericht op duurzaam natuurinclusief onderwijs heeft geen overeenkomst met de inhoud van de master (ecologische) Pedagogiek en kan ook niet als uitstroomrichting worden ingericht.

Op basis van de instroomrapportages van Lexnova³² verwachten we dat er net als voor de andere masteropleidingen voldoende instroom kan zijn³³ en de master DO daarmee geen negatief effect zal hebben op de spreiding van het landelijke aanbod. Op dit moment moeten geïnteresseerden voor verwant aanbod naar het buitenland³⁴, wat voor werkzame leraren niet goed mogelijk zal zijn.

Gezien de snelle ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid en het maatschappelijk belang om hier in onderwijs en opvoeding aandacht aan te geven, is het noodzakelijk om de benodigde expertise aan te bieden en de master DO op te nemen in het landelijk aanbod. De praktijkgerichte aanpak van deze hbo-master sluit goed aan bij de vraag om de sector verder te kunnen ontwikkelen in tegenstelling tot wo-masters die zich fundamenteel focussen op onderzoek. De master DO willen we zowel in deeltijd als in voltijd aanbieden, om ook de jongere student de kans te geven via deze weg zich constructief in te zetten voor duurzaam onderwijs.

---

³² Zie bijlage 5a en 5b Instroomrapportages

³³ Zie hoofdstuk 7 Geschatte instroom in de nieuwe opleiding

³⁴ Zie hoofdstuk 10 Noodzaak nieuwe opleiding, paragraaf bestaand opleidingsaanbod

8. Geschatte instroom in de nieuwe opleiding

Het Kenniscentrum Professionaliseren door Onderwijs-pedagogisch Praktijkonderzoek (POP) van de faculteit Educatie van Hogeschool Leiden heeft in het eerste kwartaal van 2023 een behoefteonderzoek³⁵ gedaan onder leraren en derde- en vierdejaars studenten van de lerarenopleidingen van de faculteit Educatie. De respondenten scoren hoog op hun persoonlijke zorgen over klimaat en duurzaamheid, en laag op hun leerkrachtvaardigheden om daar professioneel vorm aan te geven. Deze discrepantie tussen betrokkenheid en handelingsvaardigheid maakt zichtbaar dat er een belangrijke leerbehoefte is. Van de 138 respondenten geven 95 respondenten aan geïnteresseerd te zijn in een masteropleiding. Daarvan geven 59 personen aan een masteropleiding te willen volgen op het gebied van Duurzaam Onderwijs. Concreet geven ze aan te willen leren hoe ze de buitenruimte goed kunnen betrekken in hun onderwijs (73,2%), hoe ze educatie voor duurzame ontwikkeling in het curriculum kunnen inbedden (81,1%), hoe ze kunnen werken in en met de natuur met leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte (72,5%) en hoe zij daarin op een goede manier aandacht geven aan diversiteit (79%). De genoemde 59 personen zijn uiteraard nog geen concrete inschrijvingen, maar met de eerste vooraanmeldingen per e-mail reeds in ons bezit zagen we hierdoor voldoende potentie om de masterontwikkeling richting macrodoelmatigheid en TNO-dossier te kunnen starten. Om tot een actueel beeld te komen van de geschatte instroom heeft Marktonderzoeksbureau Lexnova in januari en februari 2024 een regionaal instroomonderzoek en landelijk deskresearch gedaan. Op basis van deze onderzoeken is een instroomschatting gedaan. Daarnaast zijn schoolbesturen gevraagd om een intentieverklaring voor deelname af te geven. Tot nu toe hebben drie schoolbesturen (met in totaal 55 scholen) daarop positief gereageerd³⁶ en geven in totaal aan dat er de komende jaren behoefte is aan het professionaliseren van 13 medewerkers per jaar.

Instroomonderzoek Lexnova³⁷

Er heeft door Lexnova een regionaal instroomonderzoek plaatsgevonden onder derde- en vierdejaarsstudenten van Hogeschool Leiden, Hogeschool Thomas More en Haagse Hogeschool, alumni en leerkrachten in het werkveld. 130 respondenten hebben de vragenlijst ingevuld: 48 studenten en 82 leerkrachten. Onder deze doelgroep is gemeten hoe groot de belangstelling is in de master DO en wat men vindt van de opzet en inhoud van de opleiding. De respondenten reageren overwegend positief op het profiel van de opleiding: Bij meer dan de helft (56%) spreekt de opleiding (zeer) aan. Met name de unieke focus op een toekomstbestendig thema spreekt aan, net als de aandacht die besteed wordt aan (neuro-) inclusiviteit en diversiteit. Sterke punten zijn verder dat de master wetenschappelijke inzichten gebruikt die toe te passen zijn op de eigen groepspraktijk. Verder waarderen respondenten de focus op onderzoek, de flexibiliteit en het brede karakter van de opleiding. De opleiding kan op interesse rekenen vanuit de doelgroep. Van de respondenten geeft 8% aan zeker geïnteresseerd te zijn in deelname (10 in absolute aantallen) en 19% is mogelijk geïnteresseerd (24 in absolute aantallen).

Deskresearch Lexnova³⁸

Er zijn maar weinig hbo-/wo-masteropleidingen die als verwant kunnen worden beschouwd aan de beoogde master DO (zie conclusie bij onderdeel 7). Daarnaast worden de verwante hbo-masteropleidingen alleen in deeltijd aangeboden. Hierdoor beperkt Lexnova zich in de instroomschatting tot de deeltijdvariant van de master DO. Het actuele aanbod aan verwante masteropleidingen is bekend, inclusief de instroom van het aantal eerstejaarsstudenten. Dit maakt het mogelijk om een gemiddelde instroom per opleiding te berekenen. Op basis van het actuele aantal opleidingen (21) en het totale aantal eerstejaarsinschrijvingen aan verwante opleidingen van de Master DO in 2022 (1181), resulteert een gemiddelde van zo'n 53 eerstejaarsinschrijvingen per opleiding. De spreiding ligt tussen 370 inschrijvingen voor de Master Educational Needs van Fontys Hogeschool en 12 inschrijvingen voor de master Passend Meesterschap van de Marnix Academie. De meeste houvast biedt de instroom bij de master van de Hogeschool Utrecht. Haar deels verwante masteropleiding Pedagogiek is namelijk de enige opleiding die de verbinding maakt met het ecologische aspect binnen het onderwijs en pedagogiek. Haar aantallen bieden vergelijkbare informatie op het niveau van interesse, en daarmee over de mogelijke instroom in een dergelijke masteropleiding. Kijken we naar haar eerstejaarsinschrijvingen³⁹ van 2018 tot en met 2022, dan varieert deze van 66 (2018) tot 34 (2022). Gemiddeld komt dit neer op 51 studenten per studiejaar.

³⁵ Bijlage 2 Behoefteonderzoek Master Duurzaam Onderwijs

³⁶ Bijlage 3 Intentieverklaringen arbeidsmarktbehoefte

³⁷ Bijlage 5a Instroomonderzoek Lexnova

³⁸ Het volledige deskresearch is opgenomen in bijlage 6

³⁹ Tabel 5, pag. 31 van bijlage 6 Deskresearch Lexnova (2024)

Instroomschatting⁴⁰

Op basis van het instroomonderzoek en de populatiegegevens is door Lexnova een instroomschatting gemaakt. De prognose is gebaseerd op een instroomenquête, op populatiedata geëxtrapoleerd en door middel van benchmarking en vooronderzoek geverifieerd. De conclusie is dat minimaal 31 tot maximaal 90 studenten per jaar in de markt zijn voor deelname aan de master DO van Hogeschool Leiden.

Uit de enquête blijkt dat onder de geïnteresseerden 87% een voorkeur heeft voor een deeltijd master DO, 4,3% voor een voltijd master DO en 8,7% geen voorkeur heeft voor de opleidingsvorm of dit niet weet. Wanneer deze percentages doorberekend worden op het interval van 31 tot 90 potentiële studenten, betekent dit dat 27 tot 78 studenten per jaar die deeltijd willen studeren en 1 tot 4 studenten per jaar die voltijd willen studeren. De overige 2 tot 8 studenten zonder uitgesproken voorkeur voor de opleidingsvorm zouden nog verdeeld kunnen worden over deze varianten. Aangezien de opleidingsvarianten flexibel worden ingericht kunnen deze studenten in gezamenlijkheid bediend worden.

Om de schatting in perspectief te plaatsen is gekeken naar de instroomschatting uit de deskresearch. In de deskresearch is een schatting gemaakt van de deeltijdopleiding. Op basis van het actuele aantal deeltijdopleidingen (23) en het totale aantal eerstejaarsinschrijvingen aan verwante deeltijdopleidingen van de master DO in 2022 (1211), resulteert een gemiddelde van zo'n 53 eerstejaarsinschrijvingen per opleiding. Deze schatting valt binnen het bereik van de schatting van 31 tot 90. Een meer specifieke vergelijking kan gemaakt worden met de master Pedagogiek van Hogeschool Utrecht. Kijken we naar haar eerstejaarsinschrijvingen van 2018 tot en met 2022, dan varieert deze van 66 (2018) tot 34 (2022). Gemiddeld komt dit neer op 51 studenten per studiejaar. Ook deze aantallen vallen binnen het bereik van de instroomschatting.

Conclusie geschatte instroom

Vanuit de instroomschatting van Lexnova is de conclusie dat minimaal 31 tot maximaal 90 studenten per jaar in de markt zijn voor deelname aan de master DO van Hogeschool Leiden. Om de schatting in perspectief te plaatsen is de instroomschatting uit de deskresearch van 53 eerstejaarsinschrijvingen als benchmark gebruikt. Dit beeld wordt ook bevestigd door eigen onderzoek onder studenten en leraren met 59 geïnteresseerden. Met deze gegevens beogen we een instroom van ca. 50 studenten per jaar verdeeld over deeltijd en voltijd.

---

⁴⁰ Bijlage 5b Instroomschatting Lexnova

9. Onderbouwing van de arbeidsmarktbehoefte

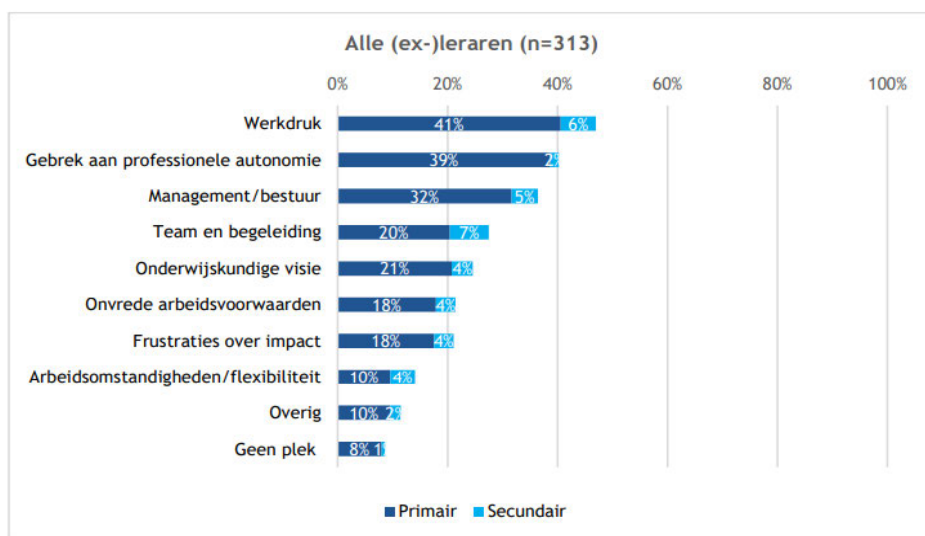
Om de behoefte aan afgestudeerden van de master DO in de arbeidsmarkt vast te stellen is Marktonderzoeksbureau Lexnova gevraagd onderzoek te doen. Dit hebben zij gedaan d.m.v. deskresearch (bijlage 6) en een uitstroomonderzoek (bijlage 9a) specifiek gericht op de master DO-afgestudeerden. We benoemen hieronder de belangrijkste zaken. Aanvullend wordt de maatschappelijke behoefte aan duurzaamheidseducatie beschreven.

Deskresearch

Vanuit de deskresearch van Lexnova is de arbeidsmarktbehoefte van de Master DO aan afgestudeerden allereerst kwantitatief onderzocht. Hiervoor zijn data en prognoses van gerenommeerde arbeidsmarktinstellingen zoals ROA, UWV, WEF geraadpleegd⁴¹. Deze indiceren een arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de Master DO; zowel op regionaal als nationaal niveau⁴². Zij komen tot een gunstig toekomstbeeld voor afgestudeerden van de Master DO. De knelpunten in de beroepsgroep leraren is groot zowel regionaal als landelijk. Aangezien deze beroepsgroep niet volledig recht doet aan het concrete arbeidsmarktprofiel van de master DO, is de arbeidsmarktbehoefte aanvullend kwalitatief onderzocht⁴³. De resultaten geven eveneens blijk van een arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de Master DO. Diverse beleidsstukken en strategische agenda's⁴⁴ benadrukken de behoefte aan onderwijsdeskundigen die aan de hand van innovatieve ideeën natuurinclusief onderwijs kunnen toepassen en bevorderen. Op die manier leveren zij een bijdrage aan onderwerpen als leefbaarheid, de energietransitie, klimaatadaptie en biodiversiteit.

Zoals beschreven in onderdeel 5 van dit dossier⁴⁵ en weergegeven in figuur 2 geeft 41% van de leraren gebrek aan autonomie aan, waarbij in de rapportage dit uitgelegd wordt als het missen van persoonlijke uitdaging en professionele ontwikkeling. De master DO biedt kansen om loopbaan- en ontwikkelingsperspectieven van leraren te verbeteren. Hierdoor wordt een grotere groep leraren behouden voor het beroep en dragen we bij aan het terugdringen van de uitstroom.

Figuur 2: Hoofdmotieven voor vertrek onder (ex-)leraren, naar aantal keren genoemd⁴⁶

Uitstroomonderzoek

Na de deskresearch heeft er ook een uitstroomonderzoek plaatsgevonden onder bestuurders, directeuren en schoolleiders. Hierin wordt de arbeidsmarktbehoefte voor de master DO afgestudeerden concreet onderzocht. Door middel van een online enquête is door Lexnova kwantitatief onderzoek uitgevoerd onder werkgevers naar de behoefte aan de master DO en de mening over de opzet en inhoud van de opleiding. Omdat zowel overkoepelende stichtingen als

⁴¹ Pag. 5-13 Bijlage 6 Deskresearch Lexnova

⁴² Pag. 41 Bijlage 6 Deskresearch Lexnova

⁴³ Pag. 14-18 Bijlage 6 Deskresearch Lexnova

⁴⁴ Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek, Ministerie OCW (2019); Vandaag is het 2040, Het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt i.o.v. Ministerie van OCW (2023); Agenda Natuurinclusief 2.0, Natuurinclusief Nationaal Overleg (2023); Uitvoeringsagenda Nationale Omgevingsvisie 2021-2024 van NOVI; Arbeidsmarktplatform voor de Groene Sector, ROA (2021) zie bijlage 11 bronnenlijst

⁴⁵ Laatste alinea, pag. 8 Aanvraag Master DO

⁴⁶ ResearchNed (2023). Vertrekredenen leraren en docenten in het po, vo en mbo, p.16. Beschikbaar via:

<https://www.aanpaklerarentekort.nl/documenten/rapporten/2023/12/14/vertrekredenen-leraren-en-docenten-in-het-po-vo-en-mbo---researchned>

individuele scholen konden deelnemen aan de vragenlijst, is gecontroleerd of deelgenomen individuele scholen onder deelgenomen overkoepelende stichtingen vallen. Indien dit het geval was, is de respons op basis van deze criteria ontdubbeld. Uiteindelijk zijn zo de resultaten van 80 werkgevers (met een direct leidinggevende functie en/of die een rol spelen bij het aannemen en/of bijscholen van medewerkers) verwerkt in het onderzoek. De grootte van deze werkgevers lopen uiteen. 38 respondenten hebben de vragenlijst vanuit een overkoepelend bestuur ingevuld, waarbij er sprake is van drie tot 27 scholen per bestuur. De analyse is hierop gecorrigeerd. De onderzoeksvraag luidde als volgt: 'Hoe groot is het arbeidsmarktpotentieel van de master DO volgens werkgevers?' In de rapportage⁴⁷ worden de volgende deelvragen als volgt beantwoord, waarna er overkoepelend antwoord wordt gegeven op de hoofdvraag:

- Wat vinden werkgevers van de opleiding?
De opleiding spreekt bij het overgrote deel van de werkgevers (zeer) aan (68%). Sterke punten zijn met name de focus op actuele thema's, de sterke wetenschappelijke basis en de praktijkgerichte opzet.
- Welke aspecten van de opleiding spreken de werkgevers aan?
Een groot gedeelte van de werkgevers vindt de aspecten 'Bekwaam zijn in het geven van onderwijs in de buitenomgeving van de school' (75%) en 'Leiding kunnen nemen bij de transitie naar duurzaam onderwijs in de school' (73%) (heel) belangrijk. De aspecten 'Onderzoek in en doorwerking naar de eigen beroepspraktijk van de leerkracht' (69%), 'Kennis over duurzaamheidspedagogiek' (67%) en 'Integratie van natuurinclusief onderwijs in de vakken' (66%) vindt ook meer dan de helft van de werkgevers (heel) belangrijk.
- Hoe groot is het arbeidsmarktpotentieel van master DO volgens werkgevers als het gaat om de behoefte aan bijscholing?
38% van de werkgevers is het (helemaal) eens met de stelling dat er behoefte is aan medewerkers die de master DO hebben gevolgd. In absolute aantallen is door 30 van de 80 werkgevers aangegeven dat zij in de komende drie jaar binnen de afdeling(en) waar zij verantwoordelijk voor zijn behoefte hebben aan het bijscholen van huidige medewerkers met de master DO. In totaal geven werkgevers aan minimaal 43 tot maximaal 86 medewerkers te willen bijscholen in de komende drie jaar. Dit is jaarlijks minimaal 14 tot maximaal 29 bij te scholen medewerkers.
- Hoe groot is het arbeidsmarktpotentieel van master DO volgens werkgevers als het gaat om de behoefte aan mensen met het profiel van DO?
Van de 30 werkgevers die aangeven behoefte hebben aan bijscholing, noemen zij in totaal een behoefte van 119 medewerkers met een profiel van DO.

Maatschappelijke behoefte

De maatschappelijke behoefte aan duurzaamheidseducatie wordt steeds urgenter. Het curriculum dat scholen nu gebruiken (vastgesteld in 2007) sluit niet meer goed aan bij ontwikkelingen in de maatschappij en het onderwijs. De meest recente inzichten over klimaatverandering en duurzame ontwikkeling en recente internationale afspraken hierover (Sustainable Development Goals 2015⁴⁸, Akkoord van Parijs 2015⁴⁹, European Green Deal⁵⁰) zijn niet verwerkt in de verplichte lesstof. De kennis hierover op Nederlandse scholen is zeer beperkt⁵¹. De ontwikkeling van kennis en didactiek op Nederlandse scholen op het gebied van duurzame ontwikkeling loopt hierdoor ver achter op de meest recente wetenschappelijke inzichten en maatschappelijke ontwikkelingen en de vraag naar duurzame expertise op de arbeidsmarkt. Duurzaamheid gaat de komende jaren echter onvermijdelijk een belangrijk onderdeel vormen van een nieuw curriculum. Het nieuwe curriculum zal leerlingen beter voorbereiden op de toekomst⁵². Docenten en schoolleiders zullen een inhaalslag moeten maken en hun kennis van duurzame thema's uiteindelijk in versneld tempo op peil moeten brengen^{53,54}.

De wereld verandert snel en het onderwijs moet deze ontwikkelingen nog een stap voor zijn om kinderen op te leiden die in de toekomst in staat zijn om te gaan met deze veranderingen. Het werkveld vraagt dan ook om professionals die (nog) beter in staat zijn om boven de materie uit te stijgen om zodoende de nodige transitie te kunnen ondersteunen en mede vorm te kunnen geven. Een master-afgestudeerde kan dat beter dan een bachelor-afgestudeerde professional omdat de eerstgenoemde beter in staat zal zijn om op hoger abstractieniveau te werken. Dat hier veel aandacht voor is in de master blijkt uit het feit dat de uitwerking van alle modules binnen de vier pijlers van de masterstandaard vallen: Meesterschap, Interprofessioneel handelen, Doorwerking en Onderzoekend Vermogen⁵⁵.

⁴⁷ Bijlage 9a Uitstroomonderzoek Lexnova

⁴⁸ <https://sdgs.un.org/goals>

⁴⁹ <https://www.emissieautoriteit.nl/onderwerpen/klimaatakkoord-van-parijs>

⁵⁰ Alinea 3, 4 en 5 van <https://education.ec.europa.eu/news/learning-for-the-green-transition-and-sustainable-development>

⁵¹ Alinea 5 van <https://duurzaamheid.nl/artikelen/duurzaamheid-op-school-is-niet-iets-wat-ie-er-even-bij-doet/>

⁵² Alinea 3 van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toekomst-onderwijs/toekomstgericht-curriculum>

⁵³ Alinea 3 van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toekomst-onderwijs/toekomstgericht-curriculum>

⁵⁴ Hoofdstuk 2.5.2 beleidsplan Teachers for Climate. Bereikbaar via: <https://teachersforclimate.nl/beleidsplan/>

⁵⁵ Bijlage 1 Beschrijving eindniveau: tabel 4-5, pag. 3-4

Conclusie

Vanuit de deskresearch van Lexnova is de arbeidsmarktbehoefte van de Master DO aan afgestudeerden zowel kwantitatief als kwalitatief onderzocht. De resultaten geven, net als de beschreven maatschappelijke behoefte, blijk van een arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de Master DO. Vervolgens heeft er ook een uitstroomonderzoek plaatsgevonden. In totaal hebben 80 werkgevers deelgenomen aan het onderzoek. Hiervan geeft 68% aan dat de master DO hen (zeer) aanspreekt. Van de werkgevers zegt 38% jaarlijks minimaal 14 tot maximaal 29 medewerkers te willen laten bijscholen middels de master DO. Daarnaast geeft deze groep aan behoefte te hebben aan 119 medewerkers met een profiel van de master DO.

De eerste schoolbesturen hebben inmiddels hun behoefte extra kracht bij willen zetten door middel van het afgeven van een intentieverklaring⁵⁶. Daaruit blijkt dat op totaal 55 scholen een arbeidsmarktbehoefte is van 11 master DO afgestudeerden per jaar voor de komende jaren.

---

⁵⁶ Zie bijlage 3 Intentieverklaringen

10. Noodzaak tot start nieuwe opleiding

In het eerdergenoemde behoefteonderzoek van het Kenniscentrum POP van de faculteit Educatie van Hogeschool Leiden⁵⁷ (onderdeel 8) blijkt dat er handelingsverlegenheid is bij (aankomende) professionals op het gebied van duurzaam onderwijs. Deze resultaten hebben onder andere geleid tot het initiatief van het ontwikkelen van de master DO en dragen vervolgens bij aan de verdere inhoudelijke ontwikkeling van deze master. In dit onderdeel wordt gekeken naar het bestaand opleidingsaanbod en de urgentie tot het uitbreiden van het masteraanbod binnen het hoger beroepsonderwijs.

Bestaand opleidingsaanbod

Hogeschool Leiden biedt op dit moment vier masteropleidingen aan: Master Advanced Nursing Practise, Master Digital Forensics, Master Fysiotherapie & Wijkgerichte Beweegzorg en Master Jeugdzorg. In het centraal directie-overleg is besproken dat geen van deze masteropleidingen inhoudelijke aanknopingspunten biedt om de nieuwe master DO als afstudeerrichting in zich op te nemen. Het betreft bij alle masters een ander domein met een andere doelgroep en andere eindkwalificaties.

Het bestaande landelijke opleidingsaanbod dat (rechtstreeks) verwant is met de Master DO is beperkt⁵⁸. Zo hebben de masteropleidingen die pedagogisch van aard zijn⁵⁹ geen (directe) raakvlakken met het oplossen van duurzaamheidsvraagstukken via onderwijs. De enige uitzondering wordt gevormd door de Master Pedagogiek van Hogeschool Utrecht. Deze master wordt gekenmerkt door de ecologische invalshoek in combinatie met pedagogiek. Hierbij gaat het echter niet om duurzaamheidsontwikkeling, maar richt deze master zich op pedagogiek, rekening houdend met de context van het kind en daarnaast wordt er geen didactisch component verzorgd. De masteropleidingen die wel het duurzaamheidsvraagstuk centraal stellen, zijn niet pedagogisch/didactisch van aard. Bijvoorbeeld de master Klimaatpsychologie en -gedrag van de Hogeschool van Amsterdam, Science for sustainability van Radboud Universiteit Nijmegen en de master Circulaire Economie van Hogeschool Arnhem Nijmegen. In het internationale opleidingsaanbod zijn er wel sterk verwante opleidingen zoals Transformative Education (Verenigd Koninkrijk) en Outdoor and Sustainability Education (Zweden). Hierdoor zal de master DO een positief effect hebben op het landelijke Nederlandse onderwijsaanbod, omdat studenten die nu eenzelfde master willen doen naar het buitenland moeten.

De afgelopen periode is in verschillende landelijke gremia met andere onderwijsinstellingen gesproken over de ontwikkeling van de master⁶⁰. Tijdens deze gesprekken is expliciet gevraagd naar mogelijkheden om gezamenlijk een master aan te bieden. Hoewel men deze master graag gerealiseerd ziet⁶¹, zag men geen mogelijkheden om dit in het eigen onderwijsaanbod te integreren. Met acht onderwijsinstellingen zijn vervolggesprekken geweest om inhoudelijke samenwerkingsmogelijkheden te verkennen⁶² en te kijken waar er (kennis) uitwisseling mogelijk is. Dit heeft geleid tot een aanscherping van het programma.

Op basis van de instroomrapportages van Lexnova⁶³ verwachten we dat er net als voor de andere masteropleidingen voldoende instroom kan zijn⁶⁴. Op dit moment moeten geïnteresseerden voor verwant aanbod naar het buitenland, wat voor werkzame leerkrachten niet goed mogelijk zal zijn. Daarnaast zal dit aanbod in de toekomst ook leiden tot losse modules, waarbij er door middel van een keuzevak uitwisseling mogelijk is voor aanverwante masteropleidingen.

Uitbreiding masteraanbod

Er is onder scholen en docenten een grote behoefte aan ondersteuning op het gebied van leren voor duurzame ontwikkeling. Hiertoe is nu een interdepartementale werkgroep "Duurzame school" samengesteld vanuit de ministeries OCW, LNV, EZK, BZK en I&W. Het doel is om het onderwijs (in de volle breedte) te includeren in de transitie naar een duurzame samenleving, gezien de antwoorden die we als samenleving hebben te formuleren op maatschappelijke opgaven als energie, biodiversiteit, stikstof en klimaat. Uit de kamerbrief van oktober 2023⁶⁵ blijkt dat de ontwikkeling

⁵⁷ Bijlage 2 Behoefteonderzoek Master Sustainable Education

⁵⁸ Zie onderdeel 6 Analyse verwant (toekomstig) aanbod

⁵⁹ Master Pedagogiek van Hogeschool InHolland, Fontys Hogeschool, Hogeschool van Amsterdam, NHL Stenden, Hogeschool Arnhem Nijmegen, Hogeschool Rotterdam en de educatieve masters primair onderwijs wo van de (vrije) universiteiten Leiden, Rotterdam en Amsterdam

⁶⁰ Zie onderdeel 12 Afstemming

⁶¹ Zie bijlage 8 Adhesieverklaringen

⁶² Een overzicht is opgenomen in bijlage 7 Afstemming, pag. 2-3

⁶³ Zie bijlage 5a en 5b Instroomrapportages

⁶⁴ Zie onderdeel 7 Geschatte instroom in de nieuwe opleiding

⁶⁵ Kamerbrief: Er komt een strategie voor duurzaamheid in het onderwijs. Gedownload op 8 februari 2024 van <https://lerenvoormorgen.org/kamerbrief-er-komt-een-strategie-voor-duurzaamheid-in-het-onderwijs/>

naar dit benodigde repertoire nog maar langzaam vordert. Het aanbieden van een masteropleiding op het gebied van duurzaam onderwijs draagt mede bij om dit doel ook daadwerkelijk te behalen. De praktijkgerichte aanpak van deze hbo-master sluit goed aan bij de vraag om de sector verder te kunnen ontwikkelen naast de wo-masters die zich meer fundamenteel focussen op onderzoek.

Daarnaast is één van de gesignaleerde ontwikkelingen in de Strategische Agenda hoger onderwijs en onderzoek⁶⁶ dat het hoger onderwijsaanbod op dit moment nog te weinig gericht is op werkenden. De prognose is dat de groei in het wetenschappelijk onderwijs de komende jaren wat afvlakt. Er wordt een lichte daling verwacht van het aantal bachelorstudenten en een stijging van master- en post-masterstudenten.⁶⁷

De noodzaak om het masteraanbod uit te breiden, in plaats van een bachelor aan te passen, is gerelateerd aan de taken en beroepen die steeds complexer worden. We zien nieuwe vraagstukken ontstaan, zoals wat hebben kinderen nodig in de huidige tijd van klimaatverandering, hoe houden we de zorg betaalbaar en hoe houden we onze steeds verder digitaliserende samenleving veilig? Deze ontwikkelingen vragen om maatschappelijke antwoorden. Hiervoor hebben professionals een passend denk- en handelingsrepertoire nodig om antwoord te kunnen geven op die complexiteit. Professionals die een master hebben gevolgd, uitgewerkt langs de standaarden van de Professionele masterstandaard, kunnen aan dergelijke vraagstukken bijdragen.

Lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind

De ontwikkeling van deze master is ontstaan uit een samenwerking van onderwijs en onderzoek binnen de hogeschool. Hogeschool Leiden heeft in het kenniscentrum POP met het lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind een brede, inhoudelijk en innovatieve expertise geborgd voor de master DO. Het lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind doet onderzoek naar hoe een natuurrijke speel- en leeromgeving het pedagogisch klimaat beïnvloedt, het onderwijsleerproces kan bevorderen en zorgervaringen kan verrijken. ██████████ is sinds 2011 lector Natuur en Ontwikkeling Kind bij Hogeschool Leiden en Thomas More Hogeschool in Rotterdam. Met de onderzoekers van de kenniskring draagt zij de betekenis en het belang van een natuurrijke omgeving voor de ontwikkeling van kinderen uit. Binnen het lectoraat zijn meerdere professionals gepromoveerd en de lector en/of leden uit haar robuuste onderzoeksgroep worden vaak gevraagd voor lezingen en bijdragen aan maatschappelijke, educatieve projecten.

Conclusie

Er is onder scholen en docenten een grote behoefte aan ondersteuning op het gebied van leren voor duurzame ontwikkeling. De master DO draagt bij aan de transitie naar een duurzame samenleving, door onderwijsprofessionals hierin op te leiden op hoog niveau met een direct praktische relevantie. Een dergelijke opleiding wordt op dit moment niet aangeboden. Het lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind binnen Hogeschool Leiden zorgt voor inhoudelijke en innovatieve expertise voor deze master op wetenschappelijk niveau. Andere verwante masters kenmerken zich door zeer eigen profielen, waardoor deze master niet als uitstroomprofiel kan worden aangeboden bij Hogeschool Leiden of een andere hogeschool. Het potentieel van aankomende studenten is verkend en biedt voldoende perspectief om de master langdurig aan te bieden.

---

⁶⁶ Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2019). Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek: Houdbaar voor de Toekomst, pag.57. Beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2019/12/02/strategische-agenda-hoger-onderwijs-en-onderzoek>

⁶⁷ Pag. 23 laatste alinea van https://toekomstvanonderwijsenwetenschap.nl/wp-content/uploads/2023/09/Eindrapportage_Deel-1_Toekomstverkenning-v23-8.pdf

11. Aansluiting instellingsprofiel

Om de maatschappelijke impact als hogeschool verder te vergroten, richt Hogeschool Leiden zich de komende jaren op vier inhoudelijke zwaartepunten⁶⁸; gezondheid en welzijn, onderwijs, veiligheid en duurzaamheid. De master DO draagt bij aan de zwaartepunten duurzaamheid en onderwijs. Zowel in het onderwijs, onderzoek en de bedrijfsvoering is het stimuleren van duurzame ontwikkeling een belangrijk uitgangspunt. Hogeschool Leiden schrijft in haar instellingsplan: *“Onze studenten zijn de professionals van de toekomst: als zij morgen veranderingen in gang moeten zetten, moeten we ze nu de kennis en vaardigheden geven waarmee ze dat straks kunnen doen”*⁶⁹. Dit komt ook terug in haar ontwerpprincipes⁷⁰ en in de ambitie om betrokken, bevoegen en betekenisvol op te leiden. Met name het uitgangspunt om *“professionals die, vanuit bewuste eigen waarden, een positieve bijdrage leveren aan de veranderende wereld waarin wij leven, waarbij zij zich inzetten voor het aanpakken van complexe vraagstukken door gebruik te maken van hun kennis, kunde en een nieuwsgierige en onderzoekende houding”*⁷¹ staat centraal in het ontwerp van de master DO. De faculteit Educatie verbindt onderwijs met twee andere zwaartepunten: gezondheid en welzijn en duurzaamheid. Met onderzoek naar het belang van natuur voor gezondheid, welbevinden en onderwijs, alsook onderzoek naar duurzaam onderwijs-pedagogisch handelen voor het behoud van de aarde, staat de faculteit Educatie van Hogeschool Leiden met haar kenniscentrum met diverse lectoraten (o.a. lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind) intussen landelijk bekend op het gebied van Duurzaam Onderwijs.

Het faculteitsplan Educatie 2023-2024⁷² onderschrijft de ontwikkeling tot Duurzame School. Dit is in lijn met de opzet van het onderwijsprogramma van de master. Het Kenniscentrum POP van de faculteit Educatie richt zich op onderzoek en professionalisering op het gebied van breedvormend natuurinclusief onderwijs. Samen met het werk- en opleidingsveld vormt het leergemeenschappen waarin onderzoekers, opleiders en praktijkprofessionals gezamenlijk werken aan kwalitatief goed onderwijs-pedagogisch werk. De ontwikkelde masteropleiding draagt bij aan disseminatie van opgebouwde kennis en vaardigheden van het kenniscentrum, zowel vakinhoudelijk als op het gebied van praktijkgericht onderwijs-pedagogisch onderzoeksmethodiek. Met het aanbieden van een master vanuit het Kenniscentrum met daarbinnen het lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind wordt daarnaast een goede aanvulling op de bacheloropleidingen van de faculteiten gecreëerd, waardoor er een doorgaande leerlijn voor studenten gefaciliteerd wordt. De master vormt een verdiepende en doorgaande lijn met de minor Onderwijs Buiten en de Outdoor Living & Learning Academy (OLLA)⁷³ die reeds een aantal jaar professionalisering verzorgt voor ons afnemend, landelijk werkveld.

Onderzoek overige instellingen

In de landelijke overleggen van lerarenopleidingen LOBO en ADEF⁷⁴ is de master (met de werktitel Ecologische Educatie) voorgelegd en om samenwerking gevraagd. Hoewel er belangstelling was, is geen van de hogescholen ingegaan op het uitgesproken verzoek om deze master samen aan te bieden. Dat gold ook voor hogescholen met bacheloropleidingen met verwant aanbod. Duurzaamheid heeft op alle hogescholen de aandacht; alle 36 hogescholen hebben het SDG Charter ondertekend. De uitwerking in de hogescholen is echter zeer verschillend. Er is nader onderzoek gedaan naar de instellingsplannen van de instellingen waar mogelijk verwant duurzaam bachelor-onderwijs in het educatieve domein is ontwikkeld: Hanze Hogeschool, Fontys Hogeschool, Haagse Hogeschool en Hogeschool Utrecht. Deze beschrijven alle vier actief te werken aan duurzaamheid binnen de voor hen relevante thema's:

- Hanze Hogeschool⁷⁵: Werkt vanuit de Sustainable Development Goals aan hun speerpunten Energie, Healthy Ageing en Ondernemerschap en wil hierin leidend zijn in het toepasbaar maken van kennis en innovatie.
- Fontys Hogeschool⁷⁶: Zet het werken aan een duurzame samenleving centraal en wil zich ontwikkelen tot een talentgerichte, onderzoekende en wendbare organisatie.
- Hogeschool Utrecht⁷⁷: Heeft als één van de kernwaardes 'toekomstgericht' en werkt vanuit het expertisegebied Samen Duurzaam aan het verkleinen van de regionale, ecologische voetafdruk.

⁶⁸ Instellingsplan Hogeschool Leiden. Bereikbaar via: <https://www.hsleiden.nl/instellingsplan/zwaartepunten/index>

⁶⁹ <https://www.hsleiden.nl/over-hl/profiel/maatschappelijke-verantwoordelijkheid/duurzaamheid>

⁷⁰ Ontwerpprincipes van ons onderwijs, Hogeschool Leiden (2023). Bereikbaar via: <https://www.hsleiden.nl/opleiden/onderwijsvisie/ontwerpprincipes/index>

⁷¹ Ontwerpprincipes van ons onderwijs, Hogeschool Leiden (2023). Bereikbaar via: <https://www.hsleiden.nl/opleiden/onderwijsvisie/ontwerpprincipes/index>

⁷² Faculteitsplan Educatie Hogeschool Leiden (2022), bijlage 10, pag. 3

⁷³ <https://www.hsleiden.nl/nascholingen/onderwijs-en-innovatie/outdoor-living-and-learning-academy/index.htm>

⁷⁴ Bijlage 4 verslag ADEF (agendapunt 7) en LOBO (agendapunt 6)

⁷⁵ Instellingsplan Hanze Hogeschool: <https://www.hanze.nl/nl/over-hanze/ons-verhaal/onze-strategie>

⁷⁶ Instellingsplan Fontys Hogeschool: www.fontys.nl/fontysforsociety

⁷⁷ Instellingsplan Hogeschool Utrecht: <https://www.hu.nl/organisatie>

- Aeres Hogeschool⁷⁸: Koppelt de SDG's aan hun inhoudelijke zwaartepunten, aan de onderwijsactiviteiten en praktijkgericht onderzoek. Aan de hand van deze doelen werken ze met studenten hoofdzakelijk in de groene sector.

Vervolgens is er overleg geweest met experts op het gebied van duurzame educatie van deze hogescholen en gekeken naar mogelijk verwant onderwijs. Fontys houdt zich bezig met outdoor learning⁷⁹ en biedt een minor outdoor/adventure educatie aan. Hanze Hogeschool heeft friluftsliv-learning (leven en leren in de open lucht)⁸⁰ ontwikkeld als keuzestudiepunten onder leiding van de lector Art & Sustainability. Hogeschool Utrecht heeft de master Pedagogiek vanuit een ecologische invalshoek en het lectoraat Curriculumvraagstukken Funderend Onderwijs. Aeres heeft lerarenopleidingen in de groene sector. In alle gesprekken is steeds met enthousiasme gereageerd op de ontwikkeling van de master DO, en is er gesproken over de mogelijkheid tot uitwisseling van gastdocenten en kennis. Echter is er ook in deze gesprekken geen mogelijkheid gevonden om deze master als gezamenlijke master verder te ontwikkelen. Wel blijven deze en andere instellingen betrokken bij de ontwikkeling door middel van een klankbordgroep⁸¹.

Kennisdeling en regionale impact

De ontwikkeling van deze masteropleiding zorgt voor kennisdeling en doorwerking op verschillende niveaus, zowel in de hogeschool als in het onderwijsveld. Binnen de hogeschool werken de lectoraten samen met het onderwijs voor de ontwikkeling en uitvoering van de masteropleiding. Deze kennis en ervaring verrijkt ook het bachelor onderwijs op deze vraagstukken. Dit sluit aan bij de ambitie van Hogeschool Leiden om onderzoek en onderwijs meer te verbinden⁸².

Een tweede ambitie van Hogeschool Leiden is het vergroten van de (regionale) maatschappelijke impact in samenwerking met diverse partners⁸³. De lectoraten van het kenniscentrum werken in hun praktijkgericht onderzoek veelvuldig samen met een groot aantal partners uit de betrokken werkvelden. Er is intensief geïnvesteerd in een uitgebreid netwerk van overheidsinstellingen, andere hogescholen en universiteiten en diverse organisaties. Met het lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind is Hogeschool Leiden een voorloper op het gebied van duurzaamheid in onderwijs. Dit zorgt ervoor dat lector [REDACTED] veelvuldig gevraagd wordt voor (internationale) congressen, andere professionaliseringsactiviteiten en consultaties, bijvoorbeeld door de interdepartementale werkgroep (OCW, LNV, EZK, BZK, I&W)⁸⁴. Ook is er een goede samenwerking met de Gemeente Leiden op het gebied van duurzaamheidseducatie. Hogeschool Leiden staat op een steenworp afstand van Naturalis, met dit kennisinstituut wordt samen onderzoek gedaan. Studenten kunnen op stagescholen terecht waar veel aandacht is voor duurzaamheid en daarnaast is er een samenwerking met de Groene Cirkel⁸⁵, direct gelegen naast de hogeschool, waar in de natuur lessen verzorgd worden.

Conclusie

Voor het succesvol kunnen aanbieden van de masteropleiding DO zijn drie voorwaarden die niet zomaar bij elke instelling voor hoger onderwijs voorhanden zijn, namelijk de aanwezigheid van:

- 1) een inhoudelijk expertiseteam: Hogeschool Leiden beschikt over een ervaren en gespecialiseerd docententeam op het gebied van duurzaam onderwijs;
- 2) een lectoraat als 'ecosysteem': De master wordt ingebed in de onderzoeksgroep van het Lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind, dat al een decennia werkzaam is op dit gebied met meerdere gepromoveerde onderzoekers;
- 3) samenwerking met en een standplaats in het werkveld: Hogeschool Leiden is gesitueerd in het Bio Science Park van Leiden. Naturalis en Hogeschool Leiden richten zich beide op onderwijs en natuurinclusief onderwijs is daarin een verbindende factor. Naast gezamenlijk onderzoek zal Naturalis ook gastlessen verzorgen in de master DO. Bovendien is er een netwerk van groene scholen opgebouwd via OLLA waar studenten praktijkervaring kunnen opdoen. De combinatie van deze succesvoorwaarden geeft aan dat Hogeschool Leiden de geschikte plaats is om deze master te situeren.

⁷⁸ Instellingsplan Aeres Hogeschool: <https://www.areshogeschool.nl/over-aeres-hogeschool/sustainable-development-goals>

⁷⁹ <https://www.fontys.nl/Over-Fontys/Fontys-verbouwt/Fontys-bouwt-aan-jouw-toekomst-in-Eindhoven/Outdoor-learning.htm>

⁸⁰ <https://www.hanze.nl/nl/nieuws/hanze/2023/11/verkenningen-in-de-open-lucht-een-eerste-ervaring-van-de-hanzehogeschool-met-friluftsliv%E2%80%AF>

⁸¹ Zie onderdeel 12 afstemming

⁸² Instellingsplan Hogeschool Leiden: <https://www.hsleiden.nl/over-hl/profiel/instellingsplan/index>

⁸³ <https://www.hsleiden.nl/instellingsplan/de-vijf-beloftes/belofte-drie>

⁸⁴ Kamerbrief: Er komt een strategie voor duurzaamheid in het onderwijs. Gedownload op 8 februari 2024 van <https://lerenvoormorgen.org/kamerbrief-er-komt-een-strategie-voor-duurzaamheid-in-het-onderwijs/>

⁸⁵ www.kwekerijdegroenecirkel.nl

12. RIO- en ISCED-indeling

Voor de master DO is gekeken naar de RIO⁸⁶-indeling. Omdat het een educatieve master betreft over duurzaam onderwijs is er voor de volgende indeling gekozen: RIO-onderdeel: 6. Onderwijs

Op basis van de 10 genoemde RIO-onderdelen, is onderdeel 6. *Onderwijs* passend. Bij de subonderdelen van 6 *Onderwijs* (Lerarenopleidingen op het gebied van de Kunst, Speciaal Onderwijs, Voortgezet Onderwijs 1e graad algemene vakken en Universitaire Lerarenopleidingen) zijn geen raakvlakken met de master DO.

De ISCED-indeling is ons nog niet bekend.

13. Afstemming

De afgelopen periode is in verschillende gremia met onderwijsinstellingen gesproken over de ontwikkeling van de master. Zo is de inhoud van de master en de macrodoelmatigheidsaanvraag geagendeerd op het Landelijk Overleg Lerarenopleiding Basisonderwijs (LOBO) op 14 september 2023 en op het Algemeen Directeurenoverleg Educatieve Faculteiten (ADEF) op 21 september 2023. Het curriculum, de doelgroep en de arbeidsmarkt zijn uitvoerig besproken en er was enthousiasme voor het initiatief. De aanwezige beleidsadviseur van de Vereniging van Hogescholen gaf aan het ook mee te nemen naar het overleg van de Vereniging van Hogescholen, ook met het oog op de nieuwe lerarenagenda 2024. Van beide overleggen zijn verslagen opgenomen in bijlage 4. Met acht onderwijsinstellingen zijn vervolggesprekken geweest om samenwerkingsmogelijkheden te verkennen⁸⁷. Naast enthousiasme geven de verschillende gesprekspartners ook de noodzaak aan tot de start van deze nieuwe opleiding. Een aantal daarvan hebben dit uitgesproken door middel van adhesieverklaringen^{88,89}.

Het initiatief van de master DO is ook met experts op het gebied van duurzaamheid en natuurinclusief onderwijs besproken. Deze steunen alle het initiatief en zijn actief betrokken in het ontwikkelen van het curriculum. Zij vormen met elkaar een klankbord expertgroep⁹⁰. In de eerste fase is met name individueel met deze experts afgestemd en alvorens deze aanvraag is ingediend is er op 15 maart 2024 ook in groepsverband met deze groep afgestemd. Op basis van deze gesprekken is het onderwijsprogramma verder aanscherpt en zijn er (inhoudelijke) samenwerkingen verkend.

Tijdens verschillende bijeenkomsten is er ook op (inter)nationaal niveau gesproken over de ontwikkeling van de master DO⁹¹.

---

⁸⁶ RIO-indeling: <https://www.cdho.nl/procedures/rio-indeling-opleidingen/>

⁸⁷ Een overzicht is opgenomen in bijlage 7 Afstemming, pag. 1

⁸⁸ Hiermee wordt niet bedoeld de intentieverklaringen vanuit de arbeidsmarkt, maar steunbetuigingen van andere onderwijsinstellingen. De intentieverklaringen vanuit de arbeidsmarkt zijn te vinden in bijlage 3

⁸⁹ De steunbetuigingen zijn opgenomen in bijlage 8 Adhesieverklaringen

⁹⁰ Een overzicht van de klankbord expertgroep is opgenomen in bijlage 7 Afstemming, pag. 2-3

⁹¹ Een overzicht van deze netwerkbijeenkomsten is opgenomen in bijlage 7 Afstemming, pag. 4